

Závěrečná práce
Studium asistenta pedagoga

System náhradní rodinné výchovy v ČR

Petra Rezek

Obsah

Úvod

Náhradní rodinná výchova

Ústavní výchova

Náhradní rodinná výchova v zahraničních státech

Závěr

Úvod

Závěrečnou práci na téma Náhradní rodinné výchovy v České republice jsem si vybrala na základě mých osobních zkušeností s prací s dětmi v dětském domově.

Do dětského domova pravidelně docházím již šestnáctým rokem, kde se snažím dětem pomoci se základní přípravou na vyučování, aktivizací volného času a snažím se porozumět jejich touhám, problémům a přáním.

Každé dítě je individuální, každé potřebuje individuální přístup a porozumění.

Spolu s partnerkou samy vychováváme syna, který je adoptovaný a vyrůstal do čtrnácti měsíců v kojeneckém ústavu.

I on potřebuje individuální přístup, jelikož je na svůj věk velice vyspělý a jeho IQ je vyšší než u jeho vrstevníků.

I v průběhu praxe jsem se dostala do prostředí, kde více než třetina dětí vyrůstá v náhradní rodinné péči, většinou v pěstounské péči u prarodičů či jiných rodinných příslušníků.

Náhradní rodinná výchova

Výchova dětí a péče o jejich příznivý vývoj je především právem a povinností obou rodičů. Ne každý rodič se však o své dítě chce nebo může starat. V takových případech je třeba najít správnou formu náhradní rodinné péče. To má za úkol orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Náhradní rodinná péče je forma nekolektivní péče o ohrožené děti, která je vykonávána náhradními rodiči v jejich rodině, která tak dětem umožňuje vyrůstat v prostředí, které se nejvíce podobá jejich vlastní rodině.

Náhradní rodinná péče se upřednostňuje před péčí ústavní.

Formy náhradní rodinné péče

- Svěření dítěte do péče jiné osoby
- Pěstounská péče
- Pěstounská péče na dobu přechodnou
- Poručenství
- Osvojení

Formy náhradní rodinné péče upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č.359/1999 Sb. O sociálně- právní ochraně dětí, upravuje zprostředkování pěstounské péče a osvojení, práva a povinnosti pěstounské péče, státní příspěvky na výkon pěstounské péče a dávky pěstounské péče.

Péče jiné osoby (svěřenectví)

O dítě pečuje na základě rozhodnutí soudu osoba, která je k dítěti v příbuzenském stavu tzn. babička, dědeček, teta, strýc nebo osoba, která je k dítěti jinak blízká a známá. Biologickým rodičům zůstává rodičovská odpovědnost i vyživovací povinnost. Soud stanovuje rodiči povinnost hradit dítěti výživné k rukám pečující osoby. Dítě má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Osoba, která o dítě pečuje má povinnost spolupracovat s pracovníkem OSPODu. Osoba pečující může zastupovat dítě pouze v oblastech vymezených soudním rozhodnutím.

Pěstounská péče (PP)

- **zprostředkovaná PP**

O dítěte pečuje na základě rozhodnutí soudu osoba vybrána krajským

- **nezprostředkovaná PP**

O dítě pečuje osoba příbuzná či jinak blízká

Rodičům zůstává v obou případech zachována rodičovská odpovědnost i vyživovací povinnost. Výživné přechází na Úřadu práce ČR, který vyplácí dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Pěstoun má dále nárok na odměnu pěstouna nebo příspěvek při pěstounské péči a další dávky pěstounské péče, pěstounovi vnikají nová práva a povinnosti (např. povinnost spolupráce s doprovázejícím subjektem, povinnost vzdělávat se apod.).

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

Jedná se o krizový institut péče o ohrožené děti, jde o péči dočasnou, nejdéle může trvat 1 rok, o svěření dítěte do PPPD rozhoduje soud na návrh OSPOD, o dítě pečuje osoba, které byla proškolená a posouzena jako vhodná osoba k výkonu pěstounské péče krajským úřadem, pěstoun na přechodnou dobu má nárok na odměnu pěstouna a další dávky pěstounské péče, shodně jako dlouhodobý pěstoun je povinen spolupracovat s OSPOD a doprovázejícím subjektem, výživné stanovené soudem hradí rodič k rukám Úřadu práce ČR, dítěti je vyplácen příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Poručenství s osobní péčí

V případě, kdy není žádný z rodičů, který má a vykonává vůči dítěti rodičovskou odpovědnost, musí soud dítěti jmenovat poručníka, poručník svým jmenováním nabývá shodných práv a povinností vůči dítěti, jako má rodič, stává se jeho zákonným zástupcem, poručník může o dítě též osobně pečovat, pak se na něj pohlíží shodně jako na dlouhodobého pěstouna (má dávky pěstounské péče i práva a povinnosti pěstouna), rodiči zůstává vyživovací povinnost k dítěti, soudem stanovené výživné pak rodič hradí k rukám Úřadu práce a dítěti náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Osvojení

Jedná se o přijetí cizího dítěte za vlastní, dítěti zanikají právní vazby na původní biologickou rodinu a vznikají mu nové právní vazby k rodině osvojitele. Dítě dostává nový rodný list, kdy se do rodného listu zapisují namísto rodičů osvojitelé. K osvojení je až na výjimky potřeba souhlas rodiče a též souhlas osvojovaného dítěte. Dítě musí být právně volné, což znamená, že rodiče dali k adopci souhlas nebo se o dítě delší dobu vůbec nezajímali a soud jim jejich rodičovská práva odebral. Jediným právním rozdílem oproti běžnému rodičovství je, že osvojitelé mají povinnost dítěti sdělit, že je adoptované a to do 6 let jeho věku. Osvojitelé nemají nárok na žádné speciální dávky či doprovázení.

Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba. Taková osoba se musí zaručit svými osobními vlastnostmi a způsobem života, že bude pro osvojené dítě dobrým rodičem. Taková osoba prochází dlouhými sezení s psychologem, školením, psychotesty, návštěvou pracovníka OSPODu za účelem zjištění materiálních poměrů tzn. zda dítě bude mít svou vlastní postel, skříň, oblečení, hračky a vše co ke svému zdravému vývoji potřebuje. Ani zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nesmí omezovat péči o osvojené dítě ve značné míře.

Nejen v České republice, ale i v některých jiných zemích není podporována adopce homosexuálních párů.

Náhradní péčí se rozumí i péče ústavní. Do ústavní péče se řadí diagnostické ústavy, výchovné ústavy, dětské domovy, kojenecké ústavy a dětské domovy se školou. Každé z dětí si projde diagnostickým ústavem, kde se diagnostikuje zda je dítěti potřeba uložit ohranou nebo ústavní výchovu.

Ústavní výchova

Ústavní výchovou se zabývá zákon 109/2002 Sb., o ústavní a ochranné výchově, dále zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a zákon 94/1963 Sb. o rodině.

Týká se dětí a mladistvých do 18 let, které pachají trestnou činnost, děti ohrožené na životě nebo děti, o které se nemá kdo postarat. Ústavní výchova je přechodné řešení po odebrání dítěte, než se pro něj najde vhodná rodina či jiné řešení výchovy. Rozhoduje o ní soud na doporučení úřadu s rozšířenou působností.

Ochranná výchova

Ochranná výchova je druh ochranného opatření, má zajistit prevenci v socializaci dítěte (z důvodu trestných činností). Soud ochrannou výchovu ukládá v občansko-právním řízení osobám ve věku 12-15 let nebo osobám starším než 15 let, které spáchali trestnou činnost. Rozhoduje o ní soud na základě návrhu kurátora.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení určené pro všechny děti. Jeho činnost spočívá v diagnostikování dětí a určení problému, které se ho týká. Dítě absolvuje psychologická vyšetření, emoční a sociální vyšetření a dále vyšetření speciálněpedagogické, kdy se zjišťuje, zda má dítě poruchy chování.

Děti se do DÚ dostávají na základě předběžného opatření o uložení ochranné výchovy nebo na základě dobrovolného pobytu. Specializuje se na ústavní výchovu.

Druhy DÚ: **dětský diagnostický ústav pro děti od 3-15 let** (tyto druhy DÚ jsou smíšené tzn. najdeme zde chlapce i dívky)

diagnostický ústav pro mládež (rozdělení pro chlapce a dívky zvlášť)

Dětský domov

Dětský domov je školské zařízení pro děti, které nemají žádné závažné problémy. Jsou zde děti všech věkových kategorií tzn. děti od 3-18 let, v případě studia mohou zde děti pobývat do svých 26 let. V dětském domově mohou být umístěny i nezletilé matky s dětmi. Děti jsou do zařízení umisťovány na základě rozhodnutí soudu, nařízení ústavní výchovy nebo na základě nařízení předběžného opatření. Děti bývají rozděleny do rodinných skupin, jsou smíšené a vytváří dojem klasického domova. Dětem se dostává strava, ubytování, mohou docházet na zájmové kroužky a do škol mimo zařízení. Každé z dětí dostává měsíční kapesné.

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je zařízení určeno pro výkon ústavní výchovy pro děti od 6-15 let s poruchou chování. Součástí zařízení je i škola a stanice zájmových činností. Vše funguje obdobně jako v dětském domově. Dětem jsou i povoleny vycházky avšak o nich musí rozhodnout soud na základě povolení kurátora dítěte.(vycházky jsou v kompetenci DDŠ, dovolenky jsou povoleny na základě žádosti zák.zástupců a souhlasu kurátorů)

Výchovný ústav

Výchovný ústav je speciální zařízení, které je poskytováno dětem od 15-18 let popř. i mladším (mladší nikoliv – je to po ukončení povinné školní docházky, které se dopustily závažné trestné činnosti. Zařízení jsou zde oddělené. Ve většině případech jsou zde děti s psychiatrickými poruchami chování. O umístění dětí do tohoto zařízení je rozhodnuto soudem v občansko-právním řízení ~~a rozhoduje se o zrušení ústavní výchovy.~~

Kojenecký ústav

Kojenecké ústavy spadají pod ministerstvo zdravotnictví.

Rozdíly mezi náhradní rodinnou péčí v ČR a na Slovensku

Prvním velkým významným rozdílem v náhradní rodinné péči mezi Českou republikou a Slovenskem je organizační sjednocení. Slovenská republika sjednotila celou náhradní péči do působnosti jednoho ministerstva a to konkrétně ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny. U nás je náhradní péče rozdělena mezi ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství a ministerstvo zdravotnictví. Do působnosti slovenského ministerstva spadá tedy náhradní rodinná péče, náhradní výchova a to včetně dětských domovů a kojeneckých ústavů. Organizační sjednocení umožňuje systematickou a daleko vhodnější práci s dětmi. Velký důraz je kladen na to, aby péče probíhala v rodinném prostředí. Slovenská republika má kromě odlišného organizačního sjednocení také odlišný způsob řízení, kontroly, metodického vedení a koordinace státní správy v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Hlavním výkonným orgánem na Slovensku v oblasti sociálně-právní ochrany dětí je Odbor sociálně-právní

ochrany dětí a sociální kurately Úřadu práce, sociálních věcí a rodiny. Tento orgán je podřízen instituci ministerstva.

Díky tomuto rozčlenění je i snazší zajistit jednotnou praxi na celém území Slovenského státu. Česká republika nemá takový orgán jako na Slovensku a proto je obtížné efektivně řídit oblast sociálně-právní ochrany dětí

Závěr

Závěrem této práce bych chtěla uvést to, že i když jsme vyspělá země, nemáme podle mého názoru správně zrealizované odchody dětí z ústavní péče. Chybí nám zde spousta domů na půli cesty, velmi malé procento dětí, které si ochrannou či ústavní péčí prošlo, je schopno se postavit na své vlastní nohy a většina z nich předčasně ukončuje svůj život nebo se dostanou na společenské dno. Společnost by se měla více informovat a nehledět na tyto děti skrze prsty.

Já osobně, jako rodič adoptovaného dítěte, se budu snažit s partnerkou dovést syna nejdál, jak to jen půjde a zajistit mu prostředí, ve kterém se bude cítit šťastný a nebude se cítit méněcenný. Dávat mu lásku, ale i vzor k tomu, jak tento svět funguje a vychovat z něj dobrého člověka.

Tato práce mi dala mnoho nových informací, zamyšlení nad problematikou tohoto tématu a názor, že naše země v některých částech náhradní výchovy zaostává za jinými státy a proces náhradní rodinné péče je zdoluhavý. Stát by se měl více zaměřit na sledování pěstounů a jejich životních podmínek a trochu ulehčit rodinám, které chtějí dítě osvojit.

Budme proto prosím více lidšší a nezavírejme oči i u sebemenšího náznaku zanedbání péče. Každé dítě má právo na lásku a na klidné a bezpečné dětství.

Zdroje

Internetové odkazy

- <https://www.bezplatnapravniporadna.cz/rodinne-pravo/stridava-pece-adopce-osvojeni/10045-co-je-to-pravni-volnost-ditete-pri-osvojeni-adopci.html>
- <https://portal.gov.cz/rozcestniky/osvojeni-nezletileho-ditete-RZC-13>
- <https://www.msmt.cz>
- <http://www.pravonadetstvi.cz/deti/tvoje-situace/jsi-v-ustavu/typy-ustavni-pece/>

Použitá literatura

- Bubleová, V., Benešová, L.: Hledáme nové rodiče. Praha, Středisko náhradní rodinné péče, 2001
- ÚZ zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Rozhovory s pedagogickým pracovníkem z dětského domova a rozhovor s osobou, která si prošla procesem osvojení

